

**СЕКЦІЯ
ЕКОНОМІКИ І ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІГРАФІЇ**

УДК 331

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОЇ СИЛИ
НА ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

З.М. Холод, О.В. Господарчук

Досліджується вплив організаційно-технічних, економічних і соціальних факторів на рівень використання трудових ресурсів. Сформульована система показників оцінки використання робочого часу в середині зміни.

Исследуется влияние организационно-технических, экономических и социальных факторов на уровень использования трудовых ресурсов. Сформулирована система показателей оценки использования рабочего времени внутри смены.

В умовах становлення ринку, коли основними завданнями поліграфічних підприємств є підвищення ефективності виробництва, отримання максимальних прибутків, випуск конкурентоспроможної продукції та завоювання нових ринків збуту, особливого значення набувають ефективність використання та скорочення надлишків робочої сили, вибір оптимальних оціночних показників, забезпечення збалансованості робочої сили і робочих місць.

Ефективність використання робочої сили характеризується техніко-економічними показниками. Узагальнюючим критерієм її використання є прибуток, оскільки всі фактори відтворення робочої сили безпосередньо впливають на його величину. Чим вищий прибуток, тим більша його частка припадає на одного працюючого і тим вища ефективність використання робочої сили.

Узагальнюючий показник необхідно доповнити системою інших кількісних і якісних показників (продуктивність праці, коефіцієнт вибуття кадрів, коефіцієнт прийому кадрів, коефіцієнт плинності кадрів, кваліфікаційний рівень, показники нормування, умов та інтенсивності праці, показники рівня механізації і технічної озброєності праці тощо).

Отже, аналіз ефективності використання робочої сили на поліграфічних підприємствах починається з аналізу балансового прибутку. За основу для аналізу вибрано Львівську державну книжкову фабрику "Атлас". Балансовий прибуток підприємства в порівнянні з базовим 1996 р. зріс у 1997 р. на 13,2%, або 51,3 тис.грн., у 1998 р. – на 32,2%, або 124,4 тис.грн. і зменшився в 1999 р. на 89,7%, або 346,4 тис. грн. Ефективність роботи підприємств значною мірою залежить від продуктивності праці. У 1996 р. на фабриці виробіток на одного працюючого становив 6,14 тис. грн., у 1997 р. – 5,58 тис. грн., у 1998 – 8,38 тис. грн., у 1999 р. – 7,02 тис. грн. Успішна виробнича діяльність можлива лише при оптимальному співвідношенні стабільності і плинності кадрів у виробничому процесі. Рух працюючих тісно пов'язаний з вивільненням робочої сили внаслідок впровадження досягнень науково-технічного прогресу, з реорганізацією, ліквідацією чи перетворенням підприємств.

Аналіз плинності за останні роки не виявив тенденції до її інтенсивності, оскільки коефіцієнт плинності має стабільне значення – 0,15. Оборót робочої сили, пов'язаний із звільненням, постійно зростає. У 1996 р. склав 14%, у 1997 р. – 15,5, у 1998 р. – 16, у 1999 р. – 17%. Спостерігається тенденція до пожвавлення цього процесу.

Одним із факторів ефективного використання робочої сили є повне і раціональне використання робочого часу. Проте аналіз структури робочого часу свідчить про наявні його втрати. Найбільшу частку їх складають втрати, пов'язані з тимчасовою непрацездатністю через хвороби. Але є ще втрати робочого часу, спричинені цілоденними і внутрішніми простоями, прогулами, неявками з дозволу адміністрації. З їх скороченням і ліквідацією основні показники роботи підприємства могли б значно поліпшитися. Втрати часу, яких можна було б уникнути, склали на "Атласі" в 1996 р. 11830 люд.-днів, у 1997 р. – 13920, у 1998 р. – 14344, у 1999 р. –

1998 люд.-днів, що з розрахунку на одного робітника становить у 1996 р. 29 днів, у 1997 р. – 40, у 1998 р. – 44, у 1999 р. – 66 днів. Через ці втрати протягом 1996 р. було недодано продукції на 651,4 тис. грн., у 1997 р. – на 452,1 тис.грн., у 1998 р. – на 671,1 тис. грн., у 1999 р. – на 897,9 тис. грн. Чисельність робітників, умовно непрацюючих щоденно, коливається від 3 до 10.

Аналіз свідчить, що найбільшу економію живої праці дає впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу. Використання основних фондів у виробництві виявляється в зростанні фондоозброєності. У 1996 р. цей показник становив 14,6 тис. грн., у 1997 р. – 17,5 тис. грн., у 1998 р. – 18,1 тис. грн., у 1999 р. – 19,0 тис. грн. Отже, фондоозброєність праці промислово-виробничого персоналу порівняно з базовим роком зросла на 27,5%, а енергоозброєність – на 12,2%. На багатьох поліграфічних підприємствах недостатньо високий ступінь охоплення робітників механізованою працею. Це стосується і фабрики “Атлас”, де цей показник становить 63,6%. Проте помітною є тенденція до скорочення кількості робітників, зайнятих ручною працею, – протягом 1996–1999 рр. на 4%. Слід відзначити, що значна кількість робітників виконує роботи вручну. Особливо багато їх у допоміжному виробництві, де рівень механізації складає 20,2%. Формування матеріально-технічної бази виробництва на основі прогресивної техніки і технології вимагає змін в організації праці та виробництва і диктує попит на робочу силу з певними якісними характеристиками – віковою структурою, освітнім і професійно-кваліфікаційним рівнем.

Суттєві зміни відбулися у кваліфікаційному складі робітників, а саме: зменшилась питома вага робітників I–II розрядів з 19,8 до 18,4% і зросла частка робітників вищих (V–VI) розрядів з 32,4 до 34%.

Даний аналіз був би неповним без вивчення витрат робочого часу протягом зміни, оскільки мають місце непродуктивні його втрати. Для кількісної оцінки рівня використання робочого часу, на нашу думку, доцільним є застосування системи показників, методика визначення яких наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Система показників ефективності використання робочого часу протягом зміни

Показники	Методика визначення	Розшифрування позначень у формулах
Коефіцієнт використання сукупного робочого часу	$K_{ec} = \frac{\sum_{i=1}^{P_o} T_{\phi i} + \sum_{i=1}^{P_d} \frac{T_{\phi i}}{H_{обсл.}}}{\sum_{i=1}^{P_o} T_{зм} + \sum_{i=1}^{P_d} \frac{T_{зм}}{H_{обсл.}}}$	<p>P_o – кількість основних робітників у бригаді</p> <p>P_d – кількість допоміжних робітників, які обслуговують бригаду</p> <p>T_{ϕ} – час робітника, зайнятого виконанням властивих і невластивих функцій протягом зміни, год</p> <p>$H_{обсл.}$ – норма обслуговування (кількість машин)</p> <p>$T_{зм}$ – змінний фонд робочого часу, год</p>
Коефіцієнт використання індивідуального робочого часу	$K_{ei} = \frac{\sum T_{\phi i}}{T_{зм} \cdot P_o}$	
Коефіцієнт використання робочого часу на виконання основної функції, що відповідає професії робітника	$K_{en} = \frac{\sum_{i=1}^{P_o} T_{ni}}{T_{зм} \cdot P_o}$	T_n – час робітника протягом зміни на виконання властивих йому функцій, год
Коефіцієнт використання робочого часу на виконання робіт за кваліфікацією робітника	$K_{ek} = \frac{T_k}{T_{заг}}$	<p>T_k – час на виконання робіт відповідно до розряду робітника, год</p> <p>$T_{заг.}$ – тривалість роботи, год</p>

Для оцінки рівня використання робочого часу протягом зміни на дільниці офсетних машин фабрики "Атлас" було проведено бригадні фотографії робочого дня основних і допоміжних робітників. Результати спостережень наведені в табл. 2,3,4.

Таблиця 2

Рівень використання сукупного робочого часу бригади на офсетній машині (фактичний)

Показники	Основні робітники			Допоміжні робітники		Всього
	друкар VI розряду	друкар IV розряду	друкар II розряду	транспортний робітник*	слюсар-наладчик**	
I. Виконання властивих функцій: друк	359	325	363	-	-	1047
обслуговування робочого місяця	73	29	32	-	-	134
наладка і регулювання	-	-	-	-	35	35
транспорткування	-	-	-	105	-	105
Всього	432	354	395	105	35	1321
II. Виконання невластивих функцій	-	38	24	-	35	127
Всього Тф	432	392	419	105	70	1418
III. Нерегламентовані перерви	36	65	54	-	-	155
IV. Регламентовані перерви	12	23	7	10	10	62
Всього Тзм	480	480	480	115	80	1635

*Транспортний робітник обслуговує чотири машини

**Слюсар-наладчик обслуговує шість машин

Таблиця 3

Рівень використання сукупного робочого часу бригади на офсетній машині (проектний)

Показники	Розподіл витрат робочого часу					Всього
	основні робітники			допоміжні робітники		
	друкар VI розряду	друкар IV розряду	друкар II розряду	транспортний робітник	слюсар-наладчик	
I. Виконання властивих функцій: друк	390	380	400	-	-	
обслуговування робочого місяця	75	85	65	-	-	
наладка і регулювання	-	-	-	-	115	115
транспорткування	-	-	-	75	-	75
Всього	465	465	465	75	115	1585
II. Виконання невластивих функцій	-	-	-	-	-	-
Всього Тф	465	465	465	75	115	1585
III. Регламентовані перерви	15	15	15	5	5	55
Всього Тзм	480	480	480	80	120	1640

Таблиця 4

Рівень використання робочого часу

Показники	Значення		Відхилення від нормативу
	нормативне	фактичне	
Рівень використання сукупного робочого часу	0,95	0,87	-0,08
Рівень використання індивідуального робочого часу	0,97	0,86	-0,11
Рівень використання робітника на виконання основної функції, відповідно до його професії	0,91	0,82	-0,09
Рівень використання робочого часу на виконання робіт, складність яких відповідає кваліфікації робітника	0,75	0,71	-0,04

Фактичне значення рівня використання сукупного індивідуального робочого часу бригадою друкарів нижче за нормативні і свідчить про недоліки в організації праці, а також в організації і обслуговуванні робочих місць, у розподілі і кооперації праці. Простоті окремих членів бригади через очікування на виконання робіт іншими членами бригади є доводом нерационального розподілу обов'язків між ними. Згідно із спостереженнями ця невідповідність мала місце при приладженні форм і змиванні фарбового апарата. Рациональний розподіл обов'язків між членами бригади – незаперечний резерв підвищення продуктивності праці. Така тенденція характерна і для інших поліграфічних підприємств, зокрема, Тернопільського комбінату “Збруч”, ГП “Поліграфкнига”, Дрогобицької міської друкарні.

Аналіз ефективності використання робочої сили відповідно до вищенаведеної системи показників дозволяє виявити реальні та потенційні резерви економії живої праці. До них належать: відповідність структури, складу і чисельності працюючих обсягові виконуваних робіт; виявлення причин плинності кадрів у розрізі цехів, дільниць і по підприємству в цілому; поліпшення використання робочого часу, ліквідація непродуктивних витрат живої праці, зміцнення трудової дисципліни, удосконалення організації праці і виробництва тощо.

В умовах функціонування різних підприємницьких структур у видавничо-поліграфічному комплексі важливим є комплексний аналіз і оцінка ефективності затрат живої праці, виявлення внутрівиробничих резервів економії праці та підвищення на цій основі ефективності виробництва.

УДК 301.085:338

РОЛЬ ДЕРЕГУЛЮВАННЯ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

О.П. Крайник

На основі аналізу стану малого та середнього бізнесу у Львівській області зроблено висновок про надмірність регулювання як однієї з причин низьких темпів його розвитку та необхідність включення механізмів дерегулювання з метою прискорення цього розвитку. Класифіковано методи дерегулювання та показано порядок впровадження оновлених регуляторних актів.

На основании состояния малого и среднего бизнеса во Львовской области сделан вывод о чрезмерности регуляторного влияния как одной из причин низких темпов его развития и необходимости включения механизма дерегулирования с целью ускорения этого развития. Классифицированы методы дерегулирования и показан порядок внедрения новых регуляторных актов.